

O iskazivanju emocija u pastoralnim vizitacijama bavi s Matija Drandić u članku *Emocije u pastoralnoj vizitaciji pulskog biskupa Alojzija Marcella 1658./1659.* Autorova je namjera pokazati da se primjenom adekvatne metode i u izvorima kao što su pastoralne vizitacije mogu naći podatci za proučavanje povijesti emocija. Posljednji članak ranonovovjekovnog temata je prilog Caterine Caverzan *L'ingiuria anonima: il rettore veneziano e il reato di libello famoso.*

Povijest emocija u suvremenom razdoblju zastupljena je s dva članka koji obrađuju međuratno razdoblje. Prvi je članak Milana Radoševića *Trgovanje emocijama: samoubojstva u istarski novinskom diskursu za talijanske međuratne uprave (1918. – 1940.)*, dok je posljednji rad u Zborniku članak Željka Dugca *Transferi ljudi i povijest emocija: Jadranski migranti u međuratnom Zagrebu.*

Zbornik radova *Emotio, affectus, sensus...: o osjećajima u povijesti na jadranskom prostoru* vrijedan je prinos domaćoj historiografskoj literaturi o emocijama u povijesti. A o važnosti proučavanja emocija u historiografiji najbolje govori završna misao Željka Dugca: “[...] koliko doista razumijemo povijest koju proučavamo, koliko razumijemo *conditio humana*? Potpuni odgovor na to pitanje nećemo ni pronaći ukoliko u povijesno istraživanje ne uključimo još jedan važan parametar – a to su emocije”.

Marino Martinčević

Blažena Ozana Koterska – žena susreta s Bogom i čovjekom. Zbornik radova međunarodnog studijskog dana o 450. obljetnici smrti (1493. – 1565.), Kotor, 28. travnja 2015., ur. Martina s. Ana Begić, Kongregacija sestara dominikanki Svetih Anđela čuvara, Zagreb 2020., 232 str.

U izdanju Kongregacije sestara dominikanki Svetih Anđela čuvara objelodanjen je zbornik radova predstavljenih na međunarodnom studijskom danu, održanom u Kotoru u travnju 2015. i posvećenom 450. obljetnici smrti blažene Ozane Koterske (1493. – 1565.), čije uredništvo potpisuje Martina s. Ana Begić. Zbornik je posvećen postumno profesoru dr. sc. Marijanu Biškupu, svećeniku dominikancu u znak zahvalnosti za njegovo promicanje štovanja blažene Ozane Koterske i angažmana za njezino proglašenje svetim. U tvrdoukoričenom zborniku je na 195 stranica predstavljeno devet znanstvenih radova domaćih i stranih autora, koji tematski obuhvaćaju razne aspekte života i djelovanja blažene Ozane Koterske i prilika u kojima je živjela na razmeđu kasnoga srednjeg i ranoga novog vijeka. Zbornik je podijeljen u pet manjih ili većih cjelina.

Na početku zbornika nalazi se *Predgovor* (9–10), koji potpisuje kotorski biskup u miru Ilija Janjić, u kojem su izneseni osnovni biografski podatci o bl. Ozani i povijesne okolnosti (npr. devastacija crkve sv. Pavla za vrijeme francuske okupacije 1807.) koje su utjecale na gubitak sjećanja na važnost blaženice za Kotor. Biskup Janjić izrazio je radost što će široj javnosti, preko radova zastupljenih u zborniku, biti omogućeno bolje poznavanje života blažene Ozane Koterske, koju ujedno autor predgovora promatra kao “zlatnu nit između dviju kršćanskih Crkava” u kotorskoj sredini. Također je naglasio kako je zbog dugogodišnjeg vakuuma u literarnoj i znanstvenoj produkciji posvećenoj blaženoj Ozani Koterskoj ovaj zbornik velik korak u ispunjavanju te praznine te je izrazio nadu da će vrijedni znanstveni i stručni prilozi

okupljeni u zborniku pripomoći boljemu poznavanju blaženice i osvijetliti razna područja njezina života, djelovanja i kulta, a koja su do sada bila zapostavljena i nedovoljno proučena.

U *Uvodnoj riječi* (11–12) zbornika, vrhovna poglavarica ženske dominikanske kongregacije Svetih Anđela čuvara s. Jakica Vuco osvrnula se na lik blažene Ozane, kroz duhovnu prizmu njezina iskrenoga kršćanskog odnosa prema Bogu i ljudima, te je uz zahvale sudionicima skupa i urednici izrazila želju da zbornik i radovi koji su u njemu predstavljeni budu poticaj za novi val istraživanja života i djela blažene Ozane Kotorske, ali i poticaj onima koji budu čitali radove da blaženicu promatraju kao uzor na putu prema svetosti.

U rubrici pod naslovom *Radovi s međunarodnog studijskog dana* (13–207), zastupljeno je devet znanstvenih radova. Rubriku otvara rad pod naslovom *Blažena Ozana Kotorka (1493.–1565.) – ekumenska svetica* (13–46) u autorstvu Tome Vukšića, u čijem je fokusu pitanje podrijetla blažene Ozane, o kojem autor raspravlja na temelju najstarijega objavljenog životopisa iz 1592. koji je napisao Serafino Razzi i drugih životopisa zapisanih posljednja dva stoljeća te još nekih njemu dostupnih arhivskih dokumenata. Na temelju iznesenih argumenata, autor opovrgava do sada u historiografiji postavljenu tezu da je Ozana krštena i odgojena u pravoslavlju pa da je zatim prešla na katoličku vjeru. Autor promatra Ozanin kult kroz prizmu ekumenizma te opisuje štovanje blažene Ozane kod katolika i pravoslavnih vjernika s naglaskom na analizu pisanih zapisa crnogorskih i srpskih pisaca te katoličkih pisaca o ovoj blaženici.

Zvonko Džankić autor je rada pod naslovom *Rad o. Anđela Marije Miškova na Ozaninoj beatifikaciji* (47–67), u kojem je osvijetljena uloga dominikanca, pučkog misionara, pisca i svestranoga duhovnog i kulturnog djelatnika oca Anđela Marije Miškova (1848. – 1922.) u pripremi, pokretanju i dovršenju postupka beatifikacije blažene Ozane Kotorske. U prilogu se najprije donosi povijesni pregled prisutnosti prosjačkoga dominikanskog reda u Dubrovniku, a napose u Kotoru, gradu gdje je svoj redovnički život unutar Trećeg reda sv. Dominika započela i završila Ozana preminuvši ondje na glasu svetosti. Na temelju razmatranja Ozanina životopisa u autorstvu Nike Lukovića, autor donosi opis njezina susreta s gradom Kotorom, a drugi dio rada posvećen je Miškovoj ulozi i aktivnosti u procesu kauze za beatifikaciju bl. Ozane te je Miškov prikazan kao istraživač blaženičina života i djela, ali i službeni postulator njezine kauze. Poseban osvrt posvećen je Miškovu kao autoru životopisa blažene Ozane, u kojem autor rada detaljno prikazuje to hagiografsko djelo napisano u dvanaest poglavlja.

Komparativnom analizom dviju svetačkih biografija žena s prijelaza iz 15. u 16. stoljeće bavi se rad naslovljen *Blažena Ozana iz Mantove i blažena Ozana Kotorska: sličnosti i razlike* (69–94) koji potpisuje Vito Tomás Gomez García, koji i sam obavlja službu postulatora za kauze svetaca Španjolske dominikanske provincije. Na temelju podataka iz suvremenih životopisa, u radu se paralelno istražuju razlike i sličnosti tih dviju svetih žena istoga redovničkog imena koje su pripadale Redu svetog Dominika. Autor vrlo pomno proučava i razlaže okolnosti u kojima su živjele, njihove odlike te način življenja kršćanskih ideala koji su za života ostvarile, a koji je izrazito utjecao na njihove suvremenike.

Urednica zbornika Martina s. Ana Begić ujedno je i autorica priloga *Blažena Ozana Kotorska – štovateljica Euharistije, Blažene Djevice Marije i svetaca* (95–114), u kojem, na temelju hagiografskih vrela, prikazuje blaženu Ozanu kao ženu koja je izražavala duboku pobožnost prema Euharistiji, Djevici Mariji i svetcima u kojima je promatrala svoj uzor, ponajprije sv. Tripunu i sv. Vinku Fererskom. U ovom radu, blažena Ozana promatrana je primarno kroz prizmu njezine trajne povezanosti s Euharistijom u kojoj je crpila snagu za život u askezi, savladavanje đavolskih napasti i za svakodnevne susrete s kotorskim sugrađanima, koji su, nalazeći se u

različitim problemima i neprilikama svakodnevnog života, dolazili pred otvor njezine ćelije po savjete. Autorica također pruža opise nekih Ozaninih vizija Blažene Djevice Marije, djeteta Isusa, ali i đavolskih napasti kojima je bila izložena, a koji su imali utjecaja na oblikovanje njezina pokorničkog života u nasljedovanju Isusa Krista. Posebno poglavlje u radu autorica je posvetila opisu Ozanine povijesne molitvene uloge koju je imala u epizodi iz 1539. kada je Kotor opsjedalo moćno osmanlijsko brodogradilište pod vodstvom Hajrudina Barbarose, koje se naposljetku, prema hagiografskim izvješćima, povuklo zaslugom molitve i duhovnog posredovanja blažene Ozane, koju se smatra i širiteljicom kruničarske pobožnosti.

Fenomenom gradskih anahoretkinja / rekluzi u srednjovjekovnom zapadnom kršćanstvu bavi se rad Roberta Tonsatija pod naslovom *Same usred gradske gužve – anahoretkinje u zapadnom kršćanstvu* (115–133), u kojem autor razlaže neke opće značajke tog fenomena koji je obilježio brojne urbane srednjovjekovne sredine, ali ga promatra i kroz život blažene Ozane. Premda je živjela kao dominikanska trećoredica, ujedno je provodila život zatvorene anahoretkinje, odnosno rekluze te se za nju u literaturi koristio termin “zazidane djevice”, a koji autor ne smatra prikladnim s obzirom na narav Ozanina načina života. Autor ponajprije donosi različite terminološke varijante i osvrte na neke od lokalnih propisa s ciljem pružanja uvida u opću problematiku proučavanja navedenog fenomena s naglaskom na proučavanje zakonodavstva koje se tiče srednjovjekovnih rekluzi. Tako, polazeći od različitih regula i hagiografija, autor pruža generaliziranu sliku života rekluzi, a potom se fokusira na predočavanje puta pokore i molitve u osami, koji je u svom životnom opredjeljenju odabrala blažena Ozana kojim je postigla svoju svetost.

Proučavanjem lika blažene Ozane u različitim književnim djelima od renesanse do suvremenog doba bavi se rad Vladimira Lončarevića pod naslovom *Apoteoza križa – blažena Ozana Kotorska u hrvatskoj književnosti* (135–152). U radu je naglasak stavljen na analizu različitih vrsta književnih djela (beletrizirani životopisi / epovi ili narativna proza / kratka poetska proza, eseji i drame) koji tematski govore o blaženoj Ozani, odnosno na koji način je blaženica viđena očima autora promatranih djela. Kronološki gledano, najstarija djela po nastanku koja govore o blaženoj Ozani ističu njezinu ulogu zaštitnice Kotora, a kasnije je u tekstovima sve znatnije izražena njezina uloga hrvatske blaženice i osobe svetog života koja pripada duhovnoj baštini opće Crkve. Autor, kroz raščlambu književnih djela, razabire njezinu glavnu karakteristiku – Ozana je bila svetica Križa, a njezin život njegova apoteoza. U brojnim književnim djelima istaknuta je i njezina ekumenska uloga, a pisci, ističući njezine vrline i glavne događaje iz života, upućuju na njezinu sposobnost da bude svetica akcije i kontemplacije u čijem životu je odjelotvorena krilatica *ora et labora*. Kroz sistematizaciju hrvatske književne baštine nadahnute Ozaninim životom, autor zaključuje da njezina prisutnost u hrvatskoj književnosti svjedoči o tom da je hrvatska i katolička duhovna i kulturna baština Kotora i Boke kotorske, unatoč državno-političkim mijenama tijekom proteklih stoljeća, trajno doživljavana integralnim dijelom hrvatske crkvene, kulturne i političke povijesnice.

Marijan Biškup u radu naslovljenom *Blažena Ozana Kotorska u ikonografiji* (153–174) donosi detaljan opis ikonografskog prikaza blažene Ozane u likovnoj umjetnosti te daje podatke o autoru, mjestu i vremenu nastanka likovnog djela. U radu se najprije govori o prikazu Ozanina lika do kraja Drugoga svjetskog rata (1945.), kada se njezin lik ikonografski uglavnom prikazuje samostalno, dok je za razdoblje nakon rata karakteristično da se, osim njezina samostalnoga ikonografskog prikaza, Ozana prikazuje u zajedništvu s ostalim hrvatskim sveticima, blaženicama i Božjim ugodnicima. Autor sumira istraživanje naglašavajući da je do danas

poznato 59 samostalnih prikaza blaženice te 25 prikaza gdje je blažena Ozana prikazana s ostalim svetcima.

U radu naslovljenom *Doprinos "Glasa Koncila" štovanju bl. Ozane Kotorske (175–189)* autorice Tanje Baran pružena je svojevrsna sinteza tekstova o blaženoj Ozani Kotorskoj objavljenih u katoličkom tjedniku *Glas Koncila* od utemeljenja tjednika do 2015. godine. Poseban naglasak u prilogu je na analizi članaka u kojima se govori o liku, djelu i kultu blažene Ozane, na temelju koje autorica razlaže na koji način i u kojoj mjeri se promicalo štovanje prve hrvatske blaženice u vjerničkoj javnosti. Autorica uočava da se iz objavljenih najava, izvješća, intervjua, reportaža, prikaza i osvrtu uviđa da je blažena Ozana ipak manje štovana u odnosu na ostale hrvatske svece i blaženike te da se u mnogo manjoj mjeri izvještavalo s proslava organiziranih u njezinu čast. Ipak, primjetno je svojevrsno kontinuirano promicanje njezina kulta u razmatranom razdoblju, a njezin kult prisutan je i danas.

U posljednjem radu u zborniku naslovljenom *Štovanje blažene Ozane u Kotoru (191–207)* autor Dejan Turza donosi pregled događaja vezanih za kult i štovanje blažene Ozane prije njezine beatifikacije i nakon 1927. kada je Ozana Kotorska proglašena blaženom. Autor daje sustavni pregled godišnjih proslava njezina blagdana u Kotoru, pri čemu je naglasak stavljen na opis priprema proslava, obilježavanja blagdana, organiziranih procesija i hodočašća te pučkih običaja u iskazivanju štovanja njezina lika, koji su zaživjeli u narodu. Pritom se donosi i popis umjetničkih djela i drugih predmeta povezanih s blaženicom, koji se nalaze na području grada Kotora i Kotorske biskupije.

Pretposljednju cjelinu u zborniku čini rubrika *Priopćenja (209–218)* u kojoj se nalaze tri kraća teksta vezana za opis proslave 450. godišnjice blaženičine smrti. Prvi tekst naslovljen *U Kotoru svečano proslavljen blagdan bl. Ozane (209–210)* govori o euharistijskom obilježavanju Ozanina blagdana 27. travnja 2015. u Kotoru, koje je predvodio zadarski nadbiskup Želimir Puljić, te je doneseno kratko izvješće iz njegove propovijedi. U tekstu *Studijski dan o bl. Ozani u Kotoru (210–212)* iznesen je osvrt na Međunarodni studijski dan organiziran prigodom 450. obljetnice smrti blažene Ozane, koji je održan u Kotoru 28. travnja 2015., i na kojem je nastupilo deset znanstvenika. Treći tekst pod naslovom *Središnja proslava bl. Ozane u Zagrebu (212–218)* donosi osvrt na euharistijsko slavlje održano u Zagrebu 27. travnja 2015., koje je predvodio Ivan Šaško, te je u cijelosti prenesena njegova propovijed.

Posljednji dio zbornika čine dvije rubrike. U *Pogovoru* naslovljenom *Poruka bl. Ozane Kotorske današnjem vremenu (219–224)* sestra Katarina Maglica, kroz teološki osvrt na rezultate istraživanja o liku i djelu blaženice zastupljenih u zborniku, aktualizira lik blažene Ozane predstavljajući ovu sveticu kao ženu susreta s Bogom i čovjekom, i kao znak, putokaz i uzor današnjim dominikancima i dominikankama, ali i vjernicima laicima na putu prema ostvarenju svetosti.

Na kraju uredništvo donosi popis i adrese autora, a u završnom dijelu, u rubrici *Iz recenzija (227–230)* donose se kratki recenzentski osvrti koje potpisuju Ivan Armanda, Vladimir Dugalić i Viktória s. Hedvig Deák.

Prikazani zbornik radova još je jedan u nizu vrijednih historiografskih izdanja vezanih za proučavanje hagiografije, ali i društvenih, političkih, crkvenih, vjerskih i kulturnih prilika u šesnaestostoljetnom Kotoru. Znanstveni prilozi zastupljeni u zborniku svakako su pridonijeli boljemu poznavanju lika i djela prve hrvatske blaženice Ozane Kotorske te su proučavanjem nekih do sada nepoznatih ili nedovoljno istraženih aspekata iz njezina života i djelovanja, kroz nove metodološke pristupe izvorima, dodatno osvijetlili njezin svetački lik, ali i okolno-

sti i prilike u kojima je živjela. Stoga je zbornik dragocjen znanstveni prinos vjerskoj povijesti Hrvatske i povijesti dominikanskog reda na hrvatskim povijesnim prostorima.

Zrinka Novak

Lisinski / Jelačić. Glazba, umjetnosti i politika: revolucije i restauracije u Europi i Hrvatskoj 1815. – 1860. Music, Arts and Politics: Revolutions and Restorations in Europe and Croatia, 1815–1860, ur. Stanislav Tuksar – Vjera Katalinić – Petra Babić – Sara Ries, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Odsjek za povijest hrvatske glazbe – Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2021., 940 str.

Zbornik od 47 radova s međunarodnoga znanstvenog skupa *Glazba, umjetnosti i politika: revolucije i restauracije u Europi i Hrvatskoj 1815. – 1860.*, organiziranom u povodu 200. obljetnice rođenja hrvatskog skladatelja Vatroslava Lisinskog i 160. obljetnice smrti hrvatskog bana, političara i vojskovođe Josipa Jelačića, objavljen je kao 23. broj u seriji *Muzikološki zbornici* u izdanju HAZU-a i Hrvatskoga muzikološkog društva.

Riječ je o izboru radova sa spomenutog skupa, čiji su autori domaći i inozemni stručnjaci različitih profila (muzikolozi, povjesničari, povjesničari umjetnosti, teatrolozi i povjesničari književnosti). Prilozi su objavljeni dijelom na engleskom a dijelom na hrvatskom jeziku, s time da svaki rad ima sažetak na drugom jeziku. Opći tematski okvir zbornika zadan je životom i djelom Vatroslava Lisinskog, društvenim i kulturološkim okolnostima u kojima je djelovao, njegovim suvremenicima te životom i djelom Josipa Jelačića i društveno-političkim odrednicama u Hrvatskoj i Habsburškoj Monarhiji od 1815. do 1860. godine. Tim okvirom obuhvaćeni su stilovi u europskoj glazbi između ranog i kasnog romantizma, književno stvaralaštvo svih vrsta u Hrvatskoj prije i u doba preporoda te u poslijeilirsko doba, doba revolucije i restauracije u srednjoj i zapadnoj Europi te utjecaj tih pojava na kulturne i umjetničke politike i institucije europskih država, drugi vidovi europske umjetnosti u razdobljima bidermajera, romantičkog historicizma i ranog realizma. Sadržaj ovoga opsežnoga multidisciplinarnog zbornika strukturiran je u nekoliko većih cjelina: *Plenarna izlaganja* (25–80), *Vatroslav Lisinski* (84–327), *Josip Jelačić* (331–464), *Glazba* (467–742), *Književnost, kazalište i kultura* (745–877), *Dodatci* (881–940).

Prvo plenarno izlaganje objavljeno u zborniku je izlaganje Vjere Katalinić pod naslovom *Vatroslav Lisinski i njegovi suvremenici u mreži glazbenih institucija* (25–44) u kojem autorica prikazuje Vatroslava Lisinskog i njegove zagrebačke suvremenike u različitim glazbenim institucijama tog vremena, kao i razvoj tih ustanova koje su omogućavale ali ponekad i kočile njihovo glazbeno djelovanje. Plenarno izlaganje Philipa Bohlmana *Johann Gottfried Herder, the Journey of Heroes, and the Age of Epic* (45–66) prikazuje jednog od najvećih intelektualaca kasnog prosvjetiteljstva Johanna Gottfrieda Herdera i njegov interes za ep kojim opisuje suverenitet antičkih i modernih država. Treće plenarno izlaganje objavljeno u zborniku autora Ludwiga Steindorffa pod naslovom *Empire and Nation – Croatia in the Context of Two Competing Concepts in Europe* (67–80) bavi se dvama konkurentskim idejama tijekom 19. stoljeća: carstvom i nacionalnim pokretima, promatrajući tu problematiku u kontekstu hrvatskih zemalja.